

Vlasta Gjura Kaloper, dr.med.spec.transf.med.
Podpredsednica Zveze društev diabetikov Slovenije

RAZISKAVE O IZVORNIH CELICAH;
PRVA EVROPSKA KONFERENCA ZNANSTVENIKOV, BOLNIKOV IN
POLITIKOV, BRUSELJ, dec. 2005

Biologija izvornih celic predstavlja novo raziskovalno področje, ki bi lahko vodilo do boljše kakovosti življenja bolnikov, ki trpijo zaradi različnih zdravstvenih stanj. Raziskave izvornih celic so zaradi velikega medicinskega potenciala in vpliva družbenih ter kulturnih dejavnikov nanje pritegnile veliko pozornosti.

SREČANJE, NAMENJENO SKUPNIM ODLOČITVAM

15. in 16. decembra 2005 je EFNA (European Federation of Neurological Association, Evropska federacija nevroloških združenj) v sodelovanju z Evropsko komisijo organizirala prvo konferenco na evropski ravni, ki je omogočila srečanje in pomemben posvet o problemih pri raziskavah o izvornih celicah. V razpravi so sodelovali bolniki in predstavniki različnih organizacij bolnikov iz 35 držav, strokovnjaki raziskovalci, zdravniki-uporabniki in predstavniki političnega življenja.

S takšnim srečanjem naj bi bolniki prvič dobili priložnost, da povedo, kaj menijo o raziskavah: ali jih podpirajo, ali se jim zdijo smiselne, koristne in uporabne. Mnenja in odločitve s konference bodo Evropski komisiji v omoč pri oblikovanju sedmega evropskega programa o raziskavah.

Program je predvidel tako razprave o tehničnih možnostih raziskav kot etične dileme.

V zadnjih 15 letih je raziskovanju izvornih celic močno napredovalo. Glede na to, da so v vseh tkivih odraslega človeka, se je porodila ideja, da bi z njimi lahko zdravili nekatera bolezenska stanja.

Največji potencial, da se razvijejo v diferencirane celice predstavljajo zarodne izvorne celice. Izvorne celice odraslega so že bolj usmerjene v razvoj določenih celic. Izvorne celice iz popkovnice so glede tega potenciala nekje vmes.

Znanstveniki zato opravičeno pričakujejo več pozitivnih rezultatov za zdravljenje od raziskav na zarodnih izvornih celicah.

Že nekaj let uporabljajo krvotvorne izvorne celice za zdravljenje različnih krvnih bolezni in nekaterih vrst raka. Poročajo tudi o dobrem učinku obnavljanja pri tkivnih poškodbah mišic, kosti, hrustanca in zob.

Napredujejo pa tudi raziskave, ki zbuja optimizem pri zdravljenju nekaterih mišičnih distrofij, poškodb hrbtenjače, multiple skleroze in sladkorne, Parkinsonove ter Alzheimerjeve bolezni.

Zaradi velike sposobnosti izvornih celic, da se diferencirajo v živčne celice (nevrone), astrocite in oligodendrocite zbuja veliko upanje pri zdravljenju bolnikov po možganski kapi. V zadnjem času poteka veliko raziskav na živalih, katerim bodo kmalu sledile klinične.

ETIČNI POMISLEKI PRI RAZISKAVAH O IZVORNIH CELICAH

Raziskave vključujejo tako embrionalne izvorne celice kot tiste pri odraslih, vendar zbujajo etične dvome predvsem raziskave na embrionalnih izvornih celicah.

Prav etični pomisleki so tisti, ki ovirajo nadaljevanje spodbudnih raziskav. Zelo so odvisni od družbenega okolja, predvsem religije in zmožnosti širokega razumevanja življenja ter razmišljanja o njem. Nekatere kulture imajo široka stališča glede razumevanja in vrednotenja življenja. Druge pa temeljijo na strogih, neelastičnih okvirih, ki bolnemu ne dajejo nobenega upanja.

Prisotnim na konferenci, bilo jih je okrog 400, so organizatorji postavili tudi nekaj vprašanj. Eno od njih je bilo: Ali podpirate raziskave na embrionalnih celicah?

71% jih je odgovorilo z »da«,

11% z »ne« in

18% z »ne vem«.

Potem so na isto vprašanje odgovarjali samo v dvorani prisotni bolniki in predstavniki organizacij bolnikov. Rezultat je bil:

91% jih je odgovorilo z »da« in 9% z »ne«.

Komentar k tem rezultatom verjetno ni potreben. Očitno je, da imajo bolniki zelo jasno domišljena stališča glede raziskav, ki lahko vodijo k boljši kakovosti življenja in celo k ozdravitvi.

Zelo velik vpliv na javno mnenje v družbi ima religija. Različne religije imajo zelo različne poglede na raziskave o embrionalnih izvornih celicah.

Židovska in muslimanska vera zagovarjata stališče, da zarodek do sedmega tedna starosti ni oseba in zato obe brez zadržkov dovoljujeta raziskave o zarodnih izvornih celicah, saj tako omogočajo reševanje že obstoječih življenj. Na poti razvoja od oplojenega jajčeca, preko nekajdnevnega skupka nediferenciranih celic do postopne diferenciacije je preveč »če«-jev, ki pogojujejo nastanek osebkov.

Katoliška vera pa ima vrsto pomislekov. Velik vpliv ima predvsem v Avstriji, Nemčiji, Italiji in na Irskem. V teh državah so raziskave na zarodkih prepovedane.

So pa v Evropi države, ki nimajo izdelanega mnenja o teh raziskavah in nimajo nobenih napisanih pravil glede tega. Mednje sodi tudi Slovenija.

PREPOVED RAZISKAV, ONEMOGOČEN DOSTOP DO OZDRAVLJENJA

Vsak ima pravico do lastne etične odločitve. Vendar je na konferenci večina menila, da mora to država omogočiti z ustrežno zakonodajo oziroma pravilniki. Legalno dovoljenje omogoča strokovno obvladovanje raziskav in uporabe izvornih celic.

Maneverski prostor za odločitev se bistveno zmanjša, če raziskave zakonsko prepovemo. To pa nikakor ne pomeni, da bolniki z »prepovedanih« držav ne bodo iskali tovrstnega zdravljenja drugje, kar pomeni odhajanje v tujino in iskanje ilegalnih, dvomljivih in celo življenjsko nevarnih virov.

PRIHODNOST RAZISKAV IN VLOGA BOLNIKOV

Raziskave o izvornih celicah so preveč spodbudne in dajejo preveč upanja prevelikemu številu bolnikov, da bi jih bilo mogoče ustaviti. Vprašanje je le, ali jih bomo znali strokovno, etično in pravno obvladovati.

Bolniki nismo ne pasivni ne neobveščeni. V odločitve o zdravljenju še posebej kroničnih bolezni želimo biti dejavno udeleženi.

Glede tega je stanje po svetu zelo različno.

V nekaterih razvitih državah, na primer v Avstraliji, Veliki Britaniji in na Nizozemskem bolniki že praviloma vključeni v postopke odločanja o zdravstveni oskrbi.

KAKO PA JE V SLOVENIJI?

V Sloveniji se še ne zavedamo tega, kako pomemben dejavnik pri odločanju so bolniki. Bolniki so še vedno odrinjeni v pasiven položaj in do zdaj jih nihče ni kaj dosti spraševal za kakšno mnenje. Kar pa je velika škoda, saj imajo bolniki, posebno tisti s kroničnimi boleznimi neprecenljive praktične izkušnje, ki lahko koristno dopolnijo teoretično znanje strokovnjakov.

Pozabiti tudi ne smemo, da se vsak lahko v trenutku znajde v vlogi bolnika.

Vse to bi morali imeti v mislih tisti, ki odločajo o medicinskih raziskavah tudi o raziskavah o izvornih celicah, o etičnih načelih v zvezi s tem in sicer o načinih zdravljenja v okviru zdravstvene politike.

Javnost mora biti čimbolj obveščena o dogajanjih na področju medicinskih raziskav in novih možnostih zdravljenja. O tem mora imeti možnost izmenjave mnenj tudi preko medijev in tako ustvarjati javno mnenje. Javno mnenje pa ima velik vpliv tudi na odločitve stroke.

Vsekakor se bomo morali tudi v Sloveniji vključiti v evropske tokove. Kakšno vlogo bomo imeli, je odvisno predvsem od nas samih in od hitrosti odzivanja na novosti. Če bomo neodločni, nas bo povel čas.

Danes je dostop do najnovejših informacij o raziskavah omogočen skoraj vsem, tudi bolnikom. In tudi slovenski bolniki si želimo najsodobnejših in najučinkovitejših zdravljenj. Če tega ne bomo dobili doma, bomo zdravje poiskali v tujini.